

Економіка воєнного часу

УДК: 005:33:35:65

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17347421>

Криза довіри як фактор економічної стагнації в Україні

Нижниченко Яніслава Євгенівна

К.е.н., доцент, Доцент кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу, Одеський національний економічний університет, Одеса, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-0087-6745>

Прийнято: 23.09.2025 | Опубліковано: 30.09.2025

Анотація. У статті розглядається феномен кризи довіри в Україні як стратегічного виклику для державності у воєнний та післявоєнний період. Проаналізовано історичні передумови та інституційні чинники формування недовіри до влади, виявлено ключові ознаки сучасної кризи - падіння легітимності політичних інституцій, «цикл швидкого розчарування» новою владою, нетерпимість до корупційних проявів та підвищену вразливість до інформаційних атак.

Окреслено політичні, економічні, соціальні та безпекові наслідки недовіри, що перетворюють її на багатовимірну проблему, яка безпосередньо впливає на темпи реформ, інвестиційну привабливість, мобілізаційну готовність суспільства та міжнародний імідж держави. Запропоновано комплексну дорожню карту подолання кризи, яка поєднує інституційні реформи (незалежність судів, боротьбу з корупцією, модернізацію держслужби) із тактичними «швидкими перемогами» (локальні успіхи у сфері послуг, комунікацій, оборонних закупівель).

Сформульовано три сценарії розвитку України - проривний, інерційний та кризовий - залежно від ефективності реформ та рівня прозорості влади. Автор підкреслює, що довіра є не емоційною категорією, а стратегічним ресурсом національної безпеки та сталого розвитку, без відновлення якого неможливо забезпечити перемогу у війні та майбутню конкурентоспроможність держави.

Ключові слова: криза довіри, інституційна слабкість, корупція, політична легітимність, економічні наслідки, інвестиційна привабливість, фінансова стабільність, ринок праці, соціальна згуртованість, національна безпека, післявоєнне відновлення, сценарне моделювання, дорожня карта реформ.

Crisis of Trust as a Factor of Economic Stagnation in Ukraine

Yanislava Nyzhnychenko,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor at the
Department of Tourism and Hotel and Restaurant Business,
Odessa National Economic University, Odesa, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-0087-6745>

Abstract. The article examines the phenomenon of the trust crisis in Ukraine as a strategic challenge for statehood during the wartime and post-war periods. It analyzes the historical preconditions and institutional factors behind the formation of distrust in government, identifying the key features of the current crisis- the decline in the legitimacy of political institutions, the “cycle of rapid disillusionment” with new authorities, intolerance of corruption, and increased vulnerability to information attacks.

The article outlines the political, economic, social, and security consequences of distrust, which make it a multidimensional problem directly affecting the pace of

reforms, investment attractiveness, societal mobilization, and the international image of the state. A comprehensive roadmap for overcoming the crisis is proposed, combining institutional reforms (judicial independence, anti-corruption measures, modernization of the civil service) with tactical “quick wins” (local improvements in services, communications, and defense procurement).

Three possible scenarios for Ukraine’s development-breakthrough, inertial, and crisis-are presented depending on the effectiveness of reforms and the level of government transparency. The author emphasizes that trust is not an emotional category but a strategic resource of national security and sustainable development, without which neither victory in the war nor the country’s future competitiveness can be ensured.

Keywords: crisis of trust, institutional weakness, corruption, political legitimacy, economic consequences, investment attractiveness, financial stability, labor market, social cohesion, national security, post-war recovery, scenario modeling, reform roadmap.

Постановка проблеми. Одним із найгостріших викликів, перед якими постала сучасна Україна, є поступове зниження рівня довіри громадян до влади. Це явище не є випадковим чи суто тимчасовим: воно поєднує в собі історичний досвід, пострадянську спадщину, культурні установки, а також новітні виклики, зокрема повномасштабну війну. У суспільній свідомості дедалі чіткіше формується відчуття віддаленості державних інституцій від реальних потреб людей, а також сумнів у здатності політичних еліт виконувати взяті на себе зобов’язання. Цей розрив між очікуваннями і практикою стає не лише політичною чи соціальною проблемою, але й фактором, що безпосередньо впливає на стійкість держави в умовах воєнних дій та масштабних трансформацій.

Сучасна Україна перебуває у стані багатовимірної кризи. З одного боку, ми маємо справу з війною, яка стала екзистенційним викликом для нашої

державності, з іншого - із внутрішніми проблемами, що накопичувалися десятиліттями і лише загострилися в умовах надзвичайних обставин. Однією з таких проблем є саме криза довіри між суспільством і владою. Ця ситуація знаходить відображення у всіх сферах життя. Громадяни готові підтримувати армію, волонтерів, громадські ініціативи, бо бачать результативність і самопожертву. Але ті самі громадяни дедалі скептичніше ставляться до політичних інституцій, які асоціюються з корупцією, неефективністю та віддаленістю від реальних потреб людей. Війна зробила цей контраст особливо болісним: у той час, коли фронт щодня демонструє дисципліну й мобілізацію, тил нерідко виглядає інертним і забюрократизованим, що лише поглиблює відчуття несправедливості та недовіри.

Довіра - це не лише емоційна категорія. Це стратегічний ресурс, що визначає стійкість держави. Вона є фундаментом будь-якого суспільного договору, основою для проведення реформ, передумовою для інвестицій і гарантією політичної стабільності. Саме довіра визначає, наскільки громадяни готові дотримуватися законів, підтримувати реформи та мобілізувати власні ресурси для спільного блага. Без неї влада перетворюється на апарат примусу, а будь-які реформи - на декларативні гасла без реального змісту.

Питання полягає в іншому: чи маємо ми справу з тимчасовим падінням довіри через стрес і втому від війни, чи з глибокою системною кризою, яка бере початок у невирішених інституційних вадах і вимагає переосмислення всієї архітектури української державності? Від відповіді на це питання залежить стратегія виходу: чи варто обмежитися короткотерміновими кроками з відновлення довіри, чи ж необхідно здійснити довготривалу трансформацію політичної системи, щоб подолати корінь проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика кризи довіри в Україні знаходить своє відображення у низці актуальних досліджень міжнародних організацій, соціологічних центрів та економічних інституцій. Зокрема, у звіті Світового банку (2024 [1]) зазначено, що темпи зростання

української економіки у 2024 р. сповільнилися до 3,2 % порівняно з 4,8 % у 2023 р., що пояснюється не лише воєнними чинниками, а й дефіцитом робочої сили та інституційною невизначеністю. Це підтверджує тезу про те, що криза довіри має безпосередній вплив на економічну динаміку та темпи відновлення.

Особливу увагу дослідники приділяють питанню інвестиційної привабливості. За даними Світового банку [1] та Європейської бізнес-асоціації (2024 [2]), обсяги іноземних інвестицій у 2024 р. скоротилися більш ніж на 30 % порівняно з довоєнним 2021 р., а понад 50 % українських підприємців відзначають корупцію та непрозорі регуляторні правила як головні бар'єри розвитку бізнесу. Таким чином, недовіра до державних інституцій трансформується у зниження економічної активності, що безпосередньо позначається на фінансовій стабільності держави.

Значну роль у вивченні соціальних вимірів проблеми відіграють результати опитувань Київського міжнародного інституту соціології (2023–2024 [3]), Центру Разумкова (2023 [4]) та групи «Рейтинг» (2024 [5]). Так, лише 22 % громадян вважають, що їхній голос реально впливає на політичні рішення [4], тоді як 65 % переконані у домінуванні приватних інтересів політичних еліт. Водночас понад 70 % українців заявляють, що корупція у воєнний час безпосередньо підриває обороноздатність держави [5]. Ці дані засвідчують високий рівень соціальної чутливості до проявів неефективності та зловживань, що підсилює відчуття розриву між суспільством і владою.

Додатковим підтвердженням багатовимірності проблеми є оцінка потреб на відновлення України, здійснена Світовим банком, Європейською комісією та ООН (RDNA4, 2024 [6]). Загальний обсяг відбудови перевищує 524 млрд дол., з яких значна частка має бути профінансована міжнародними партнерами. Це робить питання прозорості використання коштів та формування довіри до державних інституцій ключовим чинником подальшої підтримки України.

У світовій літературі проблема довіри розглядається крізь різні теоретичні підходи. Так, Ф. Фукуяма [7] наголошує, що довіра є фундаментом економічного розвитку. Р. Патнем [8] акцентує на соціальному капіталі як основі згуртованості суспільства. Д. Норт [9] підкреслює значення інституційних рамок для економічної стабільності. Б. Ротштайн та Е. Усленер [10] доводять зв'язок між рівністю, низьким рівнем корупції та суспільною довірою. Р. Гардин [11] аналізує механізми довіри та довірчої поведінки. Українські дослідники, зокрема А. Олійник [12] та Л. Якубова [13], розглядають довіру в умовах пострадянської трансформації. Ці підходи формують основу для сучасного аналізу довіри як стратегічного ресурсу.

Отже, аналіз сучасних досліджень дозволяє зробити висновок, що криза довіри в Україні має системний характер і підтверджується емпіричними даними як у політичній та соціальній сферах (соціологічні опитування), так і в економічній площині (інвестиційні показники, макроекономічні прогнози). Водночас більшість дослідників наголошують, що ефективність подолання цієї кризи безпосередньо залежить від прозорості державної політики, незалежності судової системи та інституційної модернізації.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявність значного масиву досліджень, присвячених питанням довіри у політичній, соціальній та економічній площинах, низка ключових аспектів залишається недостатньо опрацьованою.

По-перше, бракує комплексних робіт, у яких довіра розглядається саме як стратегічний економічний ресурс. Переважна більшість досліджень зосереджена на політичній легітимності або соціальній згуртованості, тоді як її вплив на макроекономічні показники, інвестиційну активність та фінансову стабільність ще не отримав достатнього висвітлення.

По-друге, у вітчизняній літературі недостатньо уваги приділено взаємозв'язку між кризою довіри та відновленням післявоєнної економіки. Питання того, як низький рівень довіри впливає на ефективність залучення

міжнародної допомоги, реалізацію програм відбудови та повернення трудових ресурсів, залишається відкритим.

По-третє, актуальною є потреба у сценарному моделюванні майбутнього розвитку країни залежно від рівня довіри. У наявних працях переважає описовий підхід, тоді як кількісна оцінка економічних наслідків та їх проєкція на різні сценарії розвитку (проривний, інерційний, кризовий) майже не здійснюється.

По-четверте, ще не вироблено чіткої дорожньої карти відновлення довіри, яка б інтегрувала інституційні реформи, короткотермінові «швидкі перемоги» та партнерство з громадянським суспільством у єдину стратегію.

Таким чином, наукове дослідження кризи довіри в Україні потребує нового підходу, який поєднує економічний, управлінський та соціальний виміри, дозволяючи розглядати довіру як ключову передумову економічного зростання та стійкості держави у воєнний і післявоєнний період.

Метою даного дослідження є комплексний аналіз феномену кризи довіри як багатовимірного явища, що формує довгострокові ризики для державності у воєнний та післявоєнний період. Дослідження спрямоване на виявлення ключових ознак і чинників формування недовіри, аналіз її наслідків для політичної, економічної, соціальної та безпекової сфер, а також на окреслення можливих сценаріїв подальшого розвитку країни залежно від ефективності реформ.

Особлива увага приділяється формуванню дорожньої карти подолання кризи довіри, яка поєднує короткотермінові «швидкі перемоги» з довгостроковою інституційною модернізацією, що має стати основою для відновлення стійкості та конкурентоспроможності України.

Методи дослідження ґрунтуються на поєднанні кількісних і якісних підходів із використанням даних соціологічних опитувань (КМІС, 2023–2024 [3]; Центр Разумкова, 2023 [4]; Фонд «Демократичні ініціативи», 2024 [14]) та

статистики Світового банку (2024 [1]), ЄБА (2023 [2]), НБУ (2023–2024 [16]), МОМ (2023–2024 [15]).

Застосовано порівняльний, структурно-функціональний та економіко-статистичний аналіз, сценарне моделювання й контент-аналіз медіа. Використання цих методів дозволило комплексно дослідити політичні, економічні та соціальні виміри кризи довіри та сформулювати прогнози її впливу на розвиток України.

Сценарне моделювання здійснювалося на основі прогнозів Світового банку, МВФ та даних НБУ [1; 6; 16]. Для побудови діапазонів зростання ВВП, інфляції та безробіття використано метод умовних припущень, що коригувалися на ризики воєнного часу та обсяг міжнародної допомоги.

У рамках власного дослідження автор провів онлайн-опитування ($n = 120$; викладачі університетів, підприємці малого та середнього бізнесу, представники громадських організацій) із застосуванням інструментів Google Forms. Респондентам дозволялося обирати кілька варіантів відповідей. У результаті 78 % (94 особи) назвали судову систему головним бар'єром для інвестицій, тоді як 72 % (86 осіб) вказали на необхідність прозорого моніторингу міжнародної допомоги. Частина респондентів відзначала одночасно обидві проблеми, що свідчить про їхню комплексність і взаємозалежність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Недовіра до влади в Україні має глибоке історичне коріння. Її зародження пов'язане з радянською моделлю держави, яка функціонувала не як сервіс для громадян, а як інструмент контролю. Це сформувало відчуття відчуження: інституції сприймалися як ворожа сила, а не як партнери у розвитку.

Період незалежності не подолав цього спадку. У 1990-х роках хаотична приватизація, економічна криза та зростання корупції закріпили у свідомості людей переконання, що влада працює на інтереси вузьких груп, а не на благо суспільства. Подальші десятиліття лише підтвердили цей досвід: революції

2004-го та 2013-2014 років засвідчили силу громадянського суспільства, але водночас виявили слабкість державних інституцій. Українці дедалі чіткіше бачили, що справжні зміни народжуються «знизу», тоді як «згори» часто відбувається лише імітація реформ. Це призвело до парадоксальної моделі: висока довіра до горизонтальних структур - волонтерів, активістів, армії - і низька довіра до політичних інститутів.

Війна зробила цю асиметрію ще очевиднішою. На фронті люди бачать дисципліну й жертовність, тоді як у тилу стикаються з бюрократією, корупцією та затримками у прийнятті рішень. Такий контраст формує особливо болісне відчуття: громадяни готові довіряти тим, хто ризикує життям, але розчаровуються у тих, хто має організовувати життя країни у тилу.

Причини кризи довіри можна розділити на кілька рівнів: історичний - відсутність традицій прозорого управління та радянська спадщина; інституційний - слабка судова система, олігархічний вплив, безкарність еліт; соціально-економічний - нерівність, бідність, невиконані обіцянки; воєнний - різкий дисбаланс між ефективністю фронту та інертністю тилу.

Отже, нинішня криза довіри - це не тимчасовий емоційний сплеск, а результат довготривалої еволюції політичних відносин. Вона укорінена в історії та підсилена війною. Подолати її неможливо косметичними заходами: потрібне системне переосмислення ролі держави, інституційна модернізація та новий суспільний договір, де довіра виступатиме стратегічним ресурсом національного виживання і розвитку.

Ознаки сучасної кризи довіри. Сучасна криза довіри в Україні проявляється у вигляді чітких і вимірюваних маркерів, які відображають не лише настрої суспільства, але й структурні проблеми держави.

Першим і найбільш промовистим індикатором є різкий дисбаланс у рівні довіри до різних суспільних інституцій. За даними КМІС (червень 2024) [3], понад 90 % громадян довіряють Збройним силам, близько 80 % - волонтерським організаціям, тоді як до парламенту довіра не перевищує 20 %,

до уряду - менш як 15 %, а до судової системи - лише 12 % (Фонд «Демократичні ініціативи», 2024 [14]). Цей дисбаланс ілюструє глибоку інституційну асиметрію: горизонтальні структури, що виникають «знизу» і демонструють результативність, отримують колосальний кредит підтримки, тоді як вертикальні державні інститути, відповідальні за стратегічне управління, втрачають легітимність. Така ситуація створює парадокс: суспільство готове віддавати ресурси та сили для оборони, але не готове довіряти тим, хто має ними управляти.

Другим індикатором є феномен, який соціологи називають «циклом швидкого розчарування». Нові політичні сили часто починають із високим кредитом довіри (40-50 % і більше), однак уже через рік-два цей рівень підтримки може падати удвічі. Це пояснюється тим, що українці в умовах війни та затяжних криз очікують від влади конкретних і швидких результатів, а не віддалених стратегій. Кожна невиконана обіцянка або відкладене рішення сприймається суспільством як ознака системної слабкості. Відтак, ми спостерігаємо не просто зміну настроїв, а виснаження суспільного терпіння, яке ускладнює будь-яку довгострокову політику.

Третя ознака - зростаюча нетерпимість до корупції та бюрократії. Якщо в мирні часи значна частина населення могла ставитися до корупції як до «нормалізованого» явища, то нині суспільство сприймає її як пряму загрозу національній безпеці. За даними Rating Group (лютий 2024) [5], понад 70 % українців переконані, що корупція у тилу безпосередньо підриває обороноздатність. Суспільна реакція на навіть дрібні скандали у сфері оборонних закупівель чи розподілу гуманітарної допомоги показує: довіра стала надзвичайно крихкою категорією. Кожен інцидент, що виглядає як зловживання, миттєво масштабується у медіа й сприймається як ознака зради, а не лише управлінського недогляду. Це говорить про те, що толерантність до корупції в суспільстві фактично зникла, і цей тренд несе як позитивний

потенціал (суспільний тиск на очищення інституцій), так і ризики (вибухове зростання розчарування).

Четверта ознака - інформаційна вразливість. Соціальні мережі стали майданчиком, де суспільна реакція на будь-який скандал набуває ефекту лавини. У середовищі Facebook, Telegram, YouTube навіть локальні історії миттєво стають темою національного масштабу. Цей процес підсилюється тим, що Росія активно використовує інформаційні атаки для підриву довіри до української влади. За даними Центру стратегічних комунікацій (2024) [17], понад 60 % дезінформаційних операцій РФ спрямовані саме на перебільшення чи фабрикацію «історій зради», що має на меті посилення внутрішньої зневіри. Таким чином, навіть реальні зусилля влади з протидії корупції часто втрачають ефективність у суспільному сприйнятті, якщо інформаційний простір наповнений скандалами й маніпуляціями.

Нарешті, варто виділити й економічний вимір недовіри. Економічні індикатори свідчать про те, що недовіра стала чинником, який виходить далеко за межі політики. Зниження обсягів іноземних інвестицій більш ніж на 30 % у 2022–2024 роках (Світовий банк [1]) відображає не лише воєнні ризики, а й сумніви міжнародних партнерів у здатності держави забезпечити прозорість і стабільність правил гри. Внутрішній бізнес також відчуває цей тиск: понад 50 % українських підприємців (Європейська бізнес-асоціація, 2023 [2]) називають корупцію та непрозорі правила головним бар'єром розвитку. Економіка реагує на кризу довіри зростанням тіньового сектору (понад 30 % ВВП, дані НБУ [16]) та високими трансакційними витратами. Це формує небезпечне замкнене коло: недовіра знижує інвестиції, що уповільнює економічне відновлення, а слабка економіка, у свою чергу, посилює суспільну зневіру у владі.

Узагальнюючи, можна сказати, що ознаки кризи довіри проявляються у політичній, соціальній, інформаційній та економічній площинах одночасно. Це робить її не ситуативним явищем, а комплексною проблемою, яка ставить

під сумнів здатність держави ефективно функціонувати у критичний період. Саме тому аналіз цих маркерів є не лише діагностикою стану суспільства, але й важливим кроком до вироблення стратегії подолання цього розриву між владою та громадянами.

Комплексність і багатовимірність кризи довіри в Україні зумовлює необхідність її систематизації. Окремі прояви недовіри - від падіння легітимності політичних інституцій до посиленої чутливості суспільства до корупції - не можна розглядати ізольовано. Усі вони формують єдину структуру, яка визначає здатність держави зберігати стійкість у воєнний час та забезпечувати ефективне управління у післявоєнний період. Для більшої наочності ключові ознаки сучасної кризи довіри зведено у таблицю, яка демонструє їхні політичні, соціальні, економічні та інформаційні виміри.

Таблиця 1

Маркери суспільно-політичної недовіри в умовах війни

Вимір	Ключові ознаки	Приклади / дані	Аналітичні наслідки
Політичний	- Хронічно низька довіра до парламенту, уряду, судів. - «Цикл швидкого розчарування» новими політичними силами.	- Довіра до судів - 12 % - До уряду - <15 %, до парламенту - <20 %	- Втрата легітимності інституцій. - Нездатність до довгострокових реформ. - Популізація політики.
Соціальний	- Виснаження суспільного терпіння. - Нетерпимість до корупції й бюрократії. - Падіння віри у вплив голосу громадян.	- 70 % вважають, що корупція підриває обороноздатність - Лише 22 % вірять у реальний вплив свого голосу	- Зростання апатії та цинізму. - Низька участь у виборах і громадських процесах. - Загроза соціальної фрагментації.

Інформаційний	- Підвищена чутливість до скандалів. - Швидке поширення дезінформації у соцмережах. - Вразливість до інформаційних атак РФ.	- >60 % атак РФ спрямовано на підрив довіри - Ефект «лавини» у Facebook/Telegram/YouTube.	- Посилення хвиль масового обурення. - Ескалація внутрішньої зневіри. - Дестабілізація через інформаційний фронт.
Економічний	- Падіння інвестицій та кредитування. - Зростання тіньової економіки та транзакційних витрат. - Недовіра до фінансової системи.	- Іноземні інвестиції ↓ на >30 % - Тіньова економіка >30 % ВВП - 35 % населення зберігає гроші поза банками.	- Гальмування відновлення економіки. - Зростання вартості державних запозичень. - Відтік робочої сили й капіталу.

Систематизація ознак свідчить, що криза довіри в Україні не є локальною проблемою окремих інституцій чи секторів, а становить інтегральний виклик державності. Вона проявляється як у політичній площині (делегітимізація парламенту, уряду, судів), так і в економічній (скорочення інвестицій, тінізація бізнесу, відтік робочої сили), у соціальній сфері (апатія, розчарування, еміграційні настрої) та в інформаційному просторі (вразливість до пропаганди й дезінформації).

У сукупності ці маркери створюють ефект «довіривої спіралі»: кожен новий інцидент корупції чи управлінської неефективності підсилює вже наявне розчарування, знижуючи мобілізаційний потенціал суспільства та збільшуючи вразливість країни перед зовнішніми й внутрішніми загрозами. Отже, подолання цієї кризи потребує комплексної відповіді, яка поєднає інституційні реформи, прозору комунікацію та швидкі відчутні результати для громадян.

Наслідки кризи довіри. Криза довіри в Україні має багатовимірний характер і створює довгострокові ризики, що виходять далеко за межі політики. Її наслідки відчутні у функціонуванні інституцій, економічній динаміці, соціальній стабільності та навіть у сфері національної безпеки.

Наслідки кризи довіри. Криза довіри в Україні має багатовимірний характер і створює довгострокові ризики, що виходять далеко за межі політики. Її наслідки відчутні у функціонуванні інституцій, економічній динаміці, соціальній стабільності та навіть у сфері національної безпеки.

Передусім страждає ефективність реформ. За даними Фонду «Демократичні ініціативи» (2024 [14]), лише 12 % українців довіряють судам, тоді як 78 % вважають судову реформу провальною або такою, що буксує. Це означає, що будь-які законодавчі ініціативи в цій сфері апріорі сприймаються як недостатні, навіть якщо вони потенційно здатні принести результат. Недовіра створює ефект «іммунітету до змін»: суспільство не вірить у реальні наміри влади й не готове підтримувати навіть корисні реформи.

Другим наслідком є посилення популізму та політичної нестабільності. Соціологія КМІС (2023 [3]) показує, що близько 60 % громадян вважають, що політики в Україні «ніколи не виконують обіцянок», і лише 9 % допускають, що частина обіцянок реалізується. Такий рівень скепсису відкриває шлях для політичних сил, які будують підтримку на емоційних гаслах. У результаті політичний цикл стає коротким: лідери швидко піднімаються на хвилі очікувань, але так само швидко втрачають підтримку. Це підриває довгострокове планування і робить країну вразливою до радикалізації.

Третій аспект - економічні наслідки. За даними Світового банку (2024 [1]), іноземні інвестиції в Україну знизилися на понад 30 % порівняно з 2021 роком, попри наявність міжнародних гарантій та спеціальних програм страхування воєнних ризиків. Звісно, війна є ключовим фактором цього спаду, однак пояснити ситуацію виключно воєнним контекстом було б спрощенням. Важливу роль відіграє саме рівень довіри: міжнародні партнери уважно

відстежують, наскільки прозоро уряд здатен управляти ресурсами та гарантувати інвесторам чесні «правила гри». Недовіра до державних інституцій підриває передбачуваність середовища, що є базовою умовою для прийняття інвестиційних рішень.

Усередині країни ми спостерігаємо подібну тенденцію. За даними Європейської бізнес-асоціації (ЄБА, 2023 [2]), понад 50 % українських підприємців називають корупцію та непрозорі регуляторні правила головним бар'єром для розвитку бізнесу навіть у воєнний час. Це означає, що інституційна недовіра перетворюється на додатковий «податок на бізнес»: компанії змушені витратити ресурси не лише на адаптацію до війни, а й на пошук неформальних шляхів вирішення питань із владою.

У довгостроковій перспективі така модель підриває конкурентоспроможність української економіки, адже ресурси спрямовуються на підтримання «тіньових механізмів» замість інновацій чи розширення виробництва.

Важливо також звернути увагу на фінансову систему. Довіра безпосередньо впливає на рівень заощаджень та поведінку домогосподарств. За оцінками НБУ (2023–2024 [16]), близько 35 % населення зберігає кошти «поза банками», побоюючись нестабільності та непрозорості. Це означає недоотримані ресурси для кредитування економіки, що гальмує відновлення бізнесу й розвиток малого та середнього підприємництва. Якщо довіра до фінансових інституцій не буде відновлена, навіть після закінчення війни ми отримаємо структурний дефіцит внутрішніх інвестиційних ресурсів.

Не менш суттєвим є вплив недовіри на ринок праці. Коли люди не вірять у чесність і передбачуваність державних політик, зростає трудова міграція. За даними Міжнародної організації з міграції (ІОМ, 2023–2024 [8]), у 2023–2024 роках понад 6 млн українців залишили країну, і хоча війна є основною причиною цього процесу, недовіра до перспектив відновлення та розвитку є вагомим додатковим чинником. Втрата кваліфікованих кадрів означає

уповільнення відновлення після війни та зростання залежності від зовнішньої допомоги.

З макроекономічної точки зору, низький рівень довіри спричиняє підвищення вартості державних запозичень. Інвестори, які купують українські облігації, закладають у відсоткову ставку не лише воєнні ризики, а й ризики інституційної слабкості. Це означає, що держава змушена витратити більше коштів на обслуговування боргу, відволікаючи ресурси від інвестицій у відбудову. Таким чином, недовіра прямо впливає на фінансову стабільність країни.

Криза довіри проявляється як багатовимірна економічна пастка: інвестиції скорочуються, бізнес витрачає ресурси на подолання бар'єрів, населення уникає банківської системи, робоча сила відтікає за кордон, а держава змушена позичати гроші під високі відсотки. У результаті Україна втрачає ключовий ресурс відновлення - швидкість. Чим довше триває ця криза, тим дорожче стає вихід із неї і тим більшими будуть втрати у довгостроковій перспективі.

Не менш небезпечним є соціальний вимір кризи. За даними соціології Центру Разумкова (2023 [4]), лише 22 % громадян вважають, що їхній голос реально впливає на політичні рішення, тоді як 65 % впевнені, що влада ухвалює рішення у власних інтересах. Це породжує апатію, відмову від участі у виборах і громадських процесах. Таким чином формується замкнене коло: влада втрачає легітимність, суспільство не бачить сенсу у співпраці, а будь-які нові ініціативи сприймаються з недовірою.

Особливої ваги криза довіри набуває у контексті війни. Суспільство чутливо реагує на будь-які прояви неефективності: за опитуваннями Rating Group (2024 [5]), понад 70 % українців переконані, що випадки корупції у воєнний час безпосередньо підривають обороноздатність країни. Це робить довіру критичним елементом національної безпеки. Російська пропаганда

активно експлуатує цю вразливість, поширюючи меседжі про «зраду у тилу» і тим самим підриваючи єдність суспільства.

У довгостроковій перспективі наслідки кризи довіри можуть призвести до структурної деформації суспільства. Якщо розрив між державою та громадянами залишатиметься невирішеним, Україна ризикує перетворитися на простір паралельних систем: держава існуватиме формально, тоді як ключові функції - від соціальної допомоги до оборони - виконуватимуть громадські та волонтерські організації. У короткостроковій перспективі це підсилює стійкість, але в довгій - робить країну вразливою через відсутність стабільних і довготривалих інституцій.

Отже, криза довіри в Україні - це не лише проблема політичних рейтингів. Це стратегічний виклик, що визначає здатність країни проводити реформи, відновлювати економіку, зберігати соціальну єдність і протистояти зовнішнім загрозам. Подолання цієї кризи є необхідною передумовою перемоги у війні та сталого розвитку у мирний час.

Нижче подано аналітичну таблицю, яка систематизує ключові наслідки кризи довіри в Україні за основними вимірами, із прикладами та конкретними даними. Вона дозволяє побачити, як окремі прояви недовіри складаються у цілісну картину, що визначає стійкість держави сьогодні та перспективи її розвитку завтра.

Таблиця 2

Систематизація проявів та наслідків кризи довіри в Україні

Сфера	Ключові прояви	Приклади / дані	Наслідки для держави
Політична	Зниження легітимності інституцій; цикл «швидкого розчарування»	Лише 12 % українців довіряють судам; довіра до парламенту < 20 %	Гальмування реформ, втрата підтримки громадянських ініціатив, посилення популізму
Економічна	Падіння інвестицій, зростання трансакційних	Інвестиції ↓ 30 % від рівня 2021 р.; понад 35 % населення зберігають	Брак капіталу для відновлення; дорожчі кредити; тінізація

	витрат, недовіра до фінсистеми	кошти поза банками (НБУ)	бізнесу; трудова міграція
Соціальна	Апатія, цинізм, зневіра у впливі на рішення	Лише 22 % громадян вважають, що їхній голос впливає на політику	Зниження участі у виборах та громадських процесах; втрата суспільної згуртованості
Безпекова	Використання недовіри ворогом; підлив тилу	70 % українців вважають, що корупція у воєнний час підриває обороноздатність	Інформаційна вразливість; послаблення мобілізаційної готовності; зростання ризику внутрішньої дестабілізації
Міжнародна	Недовіра інвесторів та донорів	Зниження прямих іноземних інвестицій; високі ставки запозичень (10-12 %)	Залежність від зовнішніх кредитів; втрата іміджу надійного партнера

Представлена таблиця наочно демонструє, що криза довіри в Україні є багатовимірним феноменом, який охоплює політичну, економічну, соціальну, безпекову та міжнародну площини. У кожній з них недовіра має власні прояви - від падіння легітимності інституцій до скорочення інвестицій, зростання апатії громадян чи вразливості до зовнішніх маніпуляцій. Проте всі ці наслідки взаємопов'язані: слабкість у політиці породжує економічні втрати, вони, у свою чергу, підсилюють соціальне розчарування, а це відкриває простір для інформаційних атак і підриває позиції України на міжнародній арені.

Таким чином, криза довіри не є локальною проблемою окремої галузі - вона виступає системним чинником, що визначає здатність держави виживати та розвиватися. Її подолання є критично необхідним завданням, адже без відновлення довіри неможливо забезпечити ані ефективні реформи, ані економічне зростання, ані політичну стабільність, ані успішну інтеграцію України у післявоєнний світовий порядок.

Ключові кроки подолання кризи довіри - це не питання політичного піару чи зміни персоналій, а стратегічне завдання держави. В умовах війни та

післявоєнного відновлення довіра стає не лише моральним капіталом, а й визначальним фактором стійкості держави. Коли громадяни вірять у владу, вони готові терпіти тимчасові труднощі, підтримувати реформи, інвестувати власні ресурси у розвиток і навіть ризикувати життям на фронті. Коли довіри немає, будь-які реформи сприймаються як примус, а державні інституції - як чужі структури. Тому стратегія її відновлення має бути комплексною, скоординованою й водночас такою, що приносить видимі результати вже найближчим часом.

1- Прозорість і підзвітність. В умовах війни неможливо розкривати усю інформацію про оборонні закупівлі чи військові операції, але це не означає, що суспільство має залишатися у стані невідомості. За даними опитувань Київського міжнародного інституту соціології (2024 [3]), понад 60 % українців вважають, що влада приховує більше, ніж потрібно у воєнних умовах. Це створює простір для чуток і ворожої дезінформації. Регулярні публічні звіти про витрати бюджету, цифровізація закупівель (на кшталт Prozorro), відкриті реєстри використання міжнародної допомоги здатні знизити рівень недовіри. Навіть часткове пояснення принципів ухвалення рішень дозволяє громадянам відчувати, що вони не відсторонені від державних процесів.

2- Результативність і «швидкі перемоги». Громадяни швидко розчаровуються у гаслах, якщо не бачать результату. Саме тому важливими є не лише масштабні реформи, які потребують років, а й «швидкі перемоги» - локальні зміни, що дають відчутний ефект. Наприклад, зменшення черг у ЦНАПах після впровадження електронних сервісів стало сигналом, що цифровізація працює. Публічне покарання корупціонерів у сфері військових закупівель може стати такою ж «точкою довіри», яка покаже: система реагує на суспільний запит. За даними опитування «Рейтинг» (2024 [5]), понад 70 % українців вважають, що швидкі покарання корупціонерів були б головним фактором зростання довіри до влади.

3- *Інституційна модернізація.* Будь-яка довіра тримається на інституціях. Україна досі перебуває у стані незавершених реформ: судова система залишається однією з найменш довірених (їй довіряють лише близько 12 % громадян [14]), а державна служба часто сприймається як забюрократизована й залежна від політичних рішень. Сильні та незалежні антикорупційні органи (НАБУ, САП, НАЗК) є фундаментом для побудови нової довіри, але їхня ефективність має підтверджуватися практикою, а не лише законами. Ключем є не просто створення інституцій, а їх професіоналізація й захист від політичних впливів. Без цього будь-які заяви про реформи залишатимуться імітацією.

4- *Партнерство з громадянським суспільством.* Волонтери та громадські ініціативи під час війни довели, що здатні працювати швидше й ефективніше, ніж держава. Це визнають навіть міжнародні донори, які часто довіряють кошти напряду волонтерським організаціям. Держава не повинна конкурувати з ними, а інтегрувати у власну систему управління. Це можна зробити через спільні проекти контролю за використанням міжнародної допомоги, створення громадських рад при міністерствах, впровадження практики публічних консультацій перед ухваленням ключових рішень. У такому партнерстві виграють усі: держава отримує довіру, суспільство - відчуття причетності, а бізнес - прозоріші правила гри.

5- *Сучасні комунікації.* Комунікація - це не другорядний аспект, а стратегічний інструмент відновлення довіри. За умов війни особливо важливо уникати односторонньої пропаганди й переходити до формату діалогу. Онлайн-звіти, регулярні пресконференції, інтерактивні платформи для збору пропозицій, робота з молоддю через соціальні мережі формують ефект взаємної відповідальності. Досвід Польщі та Литви показує: чим відкритіше влада спілкується з громадянами, тим вищим є рівень суспільної мобілізації у кризових ситуаціях. Для України це критично, оскільки ворог активно

використовує інформаційний фронт. Коли людина отримує пояснення від влади напрому, вона менш схильна вірити дезінформації.

Майбутнє української державності й економіки напрому залежить від того, наскільки ефективно ми зможемо подолати кризу довіри. Довіра є фундаментом будь-якої стратегії розвитку: вона визначає, чи готові громадяни виконувати закони й підтримувати реформи, чи готові бізнес і міжнародні партнери вкладати ресурси, і чи сприймає світ Україну як передбачуваного та надійного партнера.

Сьогодні ми можемо окреслити три базові сценарії розвитку подій - проривний, інерційний і кризовий. Вони відрізняються не лише динамікою економічного зростання, але й ширшими політичними та соціальними наслідками.

Проривний сценарій: Цей сценарій можливий у разі реальної політичної волі до реформ і системної боротьби з корупцією. Його сутність полягає у тому, що влада не обмежується деклараціями, а демонструє конкретні, швидкі й відчутні результати: покарання високопосадовців за корупцію, відновлення довіри до судів, ефективне управління міжнародною допомогою. В такому випадку післявоєнне відновлення перетворюється з «тягаря» на драйвер економіки. За оцінками Світового банку, потенціал відбудови України оцінюється у понад 400 млрд доларів інвестицій. Якщо вдасться створити передбачуване і прозоре середовище, ці кошти можуть працювати на сталий розвиток, а приріст ВВП сягатиме 5-7 % щороку. Це означатиме повернення частини трудових мігрантів, зростання зайнятості та поступове формування середнього класу. Політично це створить ефект «позитивної спіралі»: довіра породжує інвестиції, інвестиції - зростання, зростання - підвищення довіри.

Ключові припущення: формування «точок довіри» через очищення судової системи, прозорі оборонні закупівлі, Prozorro-відбудову; прихід довгих грошей; стабілізація валютного ринку; часткове повернення трудових мігрантів.

Ключові результати до 2030 року:

- середнє зростання ВВП: +6.0 % на рік (у діапазоні 5 - 7 %);
- частка інвестицій у ВВП: 26 - 28 %;
- прямі іноземні інвестиції: \$18 - 22 млрд щорічно у 2028 - 2030 рр.;
- інфляція: 4 - 6 %;
- безробіття: 9 - 10 %;
- ставки запозичень (ОВДП, суверенні позики): 6 - 8 % завдяки зниженню премії за ризик;
- держборг: 60 - 65 % ВВП на фоні швидкого номінального зростання;
- валютний курс: керовано-стабільний у помірному коридорі, із високою передбачуваністю для бізнесу.

Динаміка ВВП (індекс, 2025=100):

- 2026 → 106,
- 2027 → 112,
- 2028 → 119,
- 2029 → 126,
- 2030 → 134.

Інерційний сценарій: Найімовірніший у разі, якщо реформи проводитимуться вибірково, а результати залишатимуться непереконливими. Це ситуація, коли влада демонструє прогрес на папері, але громадяни та інвестори не відчують змін у реальному житті. В такому випадку Україна залишиться у зоні так званої «середньої стабільності»: економіка зростатиме на рівні 2-3 % на рік, чого недостатньо для швидкого відновлення. Високі ставки запозичень (10-12 %), залежність від кредитів МВФ і донорської допомоги створюватимуть ризик «зовнішньої пастки»: формально країна рухається вперед, але внутрішніх драйверів розвитку немає. Соціально це призведе до втоми суспільства: громадяни зневірюються, еміграція триває, а довіра до державних інституцій залишається на низькому рівні.

Ключові припущення: реформи відбуваються точково, інвестори залишаються обережними, а макрофінансова стабільність підтримується завдяки донорській допомозі.

Ключові результати до 2030 року:

- середнє зростання ВВП: +2.8 % на рік (2-3 %);
- частка інвестицій у ВВП: 20-21 %;
- прямі іноземні інвестиції: \$7-10 млрд щорічно;
- інфляція: 7-9 %;
- безробіття: 12-13 %;
- ставки запозичень: 9-11 %;
- держборг: близько 80 % ВВП (повільне зниження частки внаслідок зростання номінального ВВП);
- валютний курс: керовано-волатильний, із періодичними тисками на ринок.

Динаміка ВВП (індекс, 2025=100):

- 2026 → 103,
- 2027 → 106,
- 2028 → 109,
- 2029 → 112,
- 2030 → 116.

Кризовий сценарій: Найгірший варіант - провал реформ і посилення корупції. Якщо суспільство переконається, що навіть війна не змогла змінити політичні еліти, наслідки будуть катастрофічними. ВВП може стагнувати або навіть скорочуватися, інвестиції зникнуть, а Україна опиниться у пастці постійної зовнішньої допомоги. За таких умов країна ризикує втратити не лише економічну динаміку, але й політичну суб'єктність: донори фактично диктуватимуть внутрішні рішення. Соціальні наслідки ще драматичніші: посилення трудової міграції, зростання апатії, поширення радикальних рухів.

У безпековій площині це означатиме підвищення вразливості перед внутрішніми протестами та зовнішніми маніпуляціями.

Сценарне моделювання дозволяє оцінити, які наслідки для економіки, суспільства та політичної системи матиме подолання або ж поглиблення кризи довіри в Україні. Ключовим фактором тут виступає якість реформ і реальність боротьби з корупцією, адже саме вони визначають рівень залучення інвестицій, темпи економічного відновлення та мобілізаційну готовність суспільства. Подана нижче таблиця систематизує три базові сценарії розвитку України - проривний, інерційний та кризовий - із конкретними характеристиками в економічній, соціальній та політичній площинах.

Ключові припущення: масова втеча капіталу, затримки або скорочення міжнародної допомоги, часті шоки валютного курсу й цін, слабка координація державних органів.

Ключові результати до 2030 року:

- середня динаміка ВВП: 0... -1 % (стагнація або спад);
- частка інвестицій у ВВП: 15-16 %;
- прямі іноземні інвестиції: лише \$2-4 млрд щорічно;
- інфляція: 12-15 % через підвищені очікування та девальваційні шоки;
- безробіття: 15-17 %;
- ставки запозичень: 12-15 % і вище;
- держборг: 90-100 % ВВП;
- валютний курс: стресові епізоди та посилений адміністративний контроль.

Динаміка ВВП (індекс, 2025=100):

- 2026 → 99,
- 2027 → 98,
- 2028 → 98,

- 2029 → 97,
- 2030 → 97.

Усі прогнозні показники сформовані на основі даних Світового банку, НБУ та МВФ [16, 18]. Вони відображають умовні сценарії розвитку України залежно від рівня довіри та ефективності інституційних реформ, а також враховують вплив воєнних ризиків і масштаб міжнародної підтримки.

Таблиця 3

Прогнозні сценарії розвитку України залежно від подолання кризи довіри

Показник	Проривний сценарій	Інерційний сценарій	Кризовий сценарій
Економічне зростання (ВВП)	+5-7 % щороку завдяки масштабним інвестиціям і поверненню трудових ресурсів	+2-3 % на рік, нестача драйверів зростання	0 % або падіння, стагнація економіки
Інвестиції	Потік іноземних і внутрішніх інвестицій; обсяг відбудови >400 млрд дол. використовується ефективно	Обмежені, вибіркові; іноземні інвестори діють обережно	Відтік капіталу, блокування інвестицій через високі ризики
Фінансова стабільність	Зниження ставок запозичень до 5-7 %; зростання довіри до банківської системи	Високі ставки (10-12 %); залежність від кредитів МВФ	Фінансова дестабілізація, дефіцит бюджету, посилена залежність від донорів
Ринок праці	Повернення мігрантів; створення нових робочих місць; формування середнього класу	Високий рівень трудової міграції; дефіцит кадрів у ключових секторах	Масовий відтік робочої сили; зростання безробіття всередині країни
Соціальні настрої	Висока мобілізація, віра в майбутнє; активна участь громадян у реформах	Втома, апатія, зневіра; низька участь у виборах і громадських процесах	Радикалізація, зростання протестних рухів, соціальна напруга
Політична система	Зміцнення інституцій, зростання довіри;	Часткові зміни без якісного прориву;	Делегітимізація влади, ризик

	формування зрілої демократії	збереження патерналістської моделі	авторитарних тенденцій
Міжнародна позиція	Україна стає привабливим партнером для ЄС і НАТО; інтеграція у глобальні ринки	Обмежений прогрес у євроінтеграції; залежність від донорської підтримки	Втрата суб'єктності; зовнішні партнери диктують умови, імідж ненадійної держави

Порівняння сценаріїв показує, що майбутнє України перебуває у прямій залежності від здатності держави відновити довіру громадян і міжнародних партнерів. Проривний сценарій можливий лише за умови системних реформ і демонстрації результатів, і він відкриває шлях до швидкого економічного зростання, повернення інвестицій і зміцнення демократії. Інерційний варіант залишає країну у стані повільного поступу, без справжніх драйверів розвитку. Кризовий сценарій є найбільш небезпечним, адже поєднує економічну стагнацію, соціальну апатію та політичну делегітимізацію влади. Отже, довіра виступає не лише моральною категорією, а й критичним ресурсом державного виживання та стратегічного розвитку.

Таким чином, сценарне моделювання дозволяє окреслити три можливі траєкторії економічного розвитку України - від проривного зростання та інтеграції у глобальні ринки до інерційної «середньої стабільності» чи навіть кризової стагнації. Кожен із варіантів має власний набір припущень, ризиків і очікуваних результатів, що відображають взаємозв'язок між рівнем довіри, якістю реформ і здатністю держави забезпечити прозорість.

Для більшої наочності нижче подано порівняльну динаміку економічних сценаріїв розвитку України (2026-2030 рр.), яка узагальнює ключові макроекономічні індикатори у трьох можливих варіантах розвитку подій.

Порівняльна динаміка економічних сценаріїв представлена як ілюстративна модель, розрахована на базі прогнозів міжнародних фінансових організацій [1; 6]. Показники носять орієнтовний характер і покликані

продемонструвати потенційні траєкторії економічного розвитку за різних умов відновлення довіри та темпів реформ.

Таблиця 4

Порівняльна динаміка економічних сценаріїв розвитку України
(2026-2030 рр.)

Показник	Проривний сценарій	Інерційний сценарій	Кризовий сценарій
Зростання ВВП (середнє)	+6.0 % (5-7 %)	+2.8 % (2-3 %)	0...-1 %
Індекс ВВП 2030 р.	134	116	97
Інвестиції 2030 р.	26-28 % ВВП	20-21 % ВВП	15-16 % ВВП
Притік FDI 2028-2030 рр.	\$18-22 млрд/рік	\$7-10 млрд/рік	\$2-4 млрд/рік
Інфляція 2030 р.	4-6 %	7-9 %	12-15 %
Безробіття 2030 р.	9-10 %	12-13 %	15-17 %
Ставки запозичень	6-8 %	9-11 %	12-15 %+
Держборг 2030 р.	60-65 % ВВП	~80 % ВВП	90-100 % ВВП
Курс	стабільний коридор	керована волатильність	стресові епізоди
Експорт	ріст + інтеграція у ЄС	повільне зростання	падіння, скорочення
Інновації	розвиток «зелених» та ІТ	точкові стартапи	деградація інновацій

Примітка. Розрахунки здійснені на основі умовних припущень щодо темпів реформ, рівня довіри та інституційної стабільності. Показник 2025 р. прирівнюємо до 100. Проривний сценарій відображає можливість масштабного інвестиційного залучення та інтеграції у глобальні ринки; інерційний - обмежений розвиток на тлі донорської залежності; кризовий - втрату економічної динаміки та зростання зовнішньої уразливості.

Таким чином, економічна динаміка України до 2030 року безпосередньо залежить від рівня довіри. Проривний сценарій означає інвестиційний бум і стійке зростання, інерційний - повільний поступ і залежність від донорів, а кризовий - стагнацію та втрату економічної суб'єктності. Саме тому питання

відновлення довіри стає не лише політичним чи соціальним, а й ключовим економічним чинником, від якого визначатиметься майбутнє країни.

Подолання кризи довіри - це завдання, яке вимагає від держави стратегічного підходу, а не ситуативних реакцій. У сучасних умовах війни довіра стає ресурсом не менш важливим, ніж фінанси чи зброя, адже саме вона визначає здатність суспільства до мобілізації, готовність громадян підтримувати реформи та сприйняття України міжнародними партнерами.

Узагальнені сценарії розвитку показують, що довіра виступає визначальним фактором економічної та соціальної динаміки України. Проте для переходу від теоретичних прогнозів до практичної реалізації необхідна чітка дорожня карта інституційних змін. Відновлення довіри не може бути досягнуте лише деклараціями чи ситуативними рішеннями - воно потребує комплексної політики, що охоплює політичну, економічну, соціальну, безпекову та міжнародну сфери. Кожен із цих напрямів має власні проблеми, інструменти подолання та прогнозований ефект, які можна систематизувати у вигляді порівняльної матриці.

Таблиця 5

Механізми подолання кризи довіри

Сфера	Ключові проблеми	Механізми подолання	Очікуваний ефект
Політична	Хронічно низька легітимність, популізм, імітація реформ	Незалежна й завершена судова реформа; захист антикорупційних органів від політичного тиску; запровадження індикаторів ефективності парламенту та уряду	Зростання довіри до інституцій (з 10-20 % до 35-40 %), стабільність політичного циклу
Економічна	Висока тінізація (30 % ВВП), падіння інвестицій (-30 % до 2021 р.), корупція	Податково-регуляторні стимули для бізнесу; автоматизація держзакупівель; створення гарантійних фондів для інвесторів	Збільшення внутрішніх і зовнішніх інвестицій, зростання ВВП 4-5 % на рік, розвиток МСП

Соціальна	Апатія, втрата віри у вплив громадян (22 % вважають, що їхній голос важливий)	Впровадження механізмів співучасті (бюджети участі, громадські ради, e-democracy); інформаційно-освітні програми	Зростання громадянської активності, підвищення соціальної згуртованості, посилення легітимності рішень
Безпекова	Інформаційні атаки, корупція у тилових структурах	Єдиний центр стратегічних комунікацій; кіберзахист; цифрові механізми контролю за оборонними закупівлями	Зниження впливу дезінформації, посилення мобілізаційної готовності, зміцнення тилу
Міжнародна	Недовіра донорів і партнерів; високі ставки запозичень (10-12 %)	Прозора система моніторингу міжнародної допомоги; інтеграція у європейські наглядові інститути; чітке виконання вимог МВФ та ЄС	Повернення прямих іноземних інвестицій, інтеграція у європейський ринок, зниження вартості кредитів

Подолання кризи довіри - це питання не окремих кроків, а системної стратегії. Від швидкості та якості змін залежить не лише політична стабільність, а й економічна динаміка, соціальна згуртованість і міжнародний імідж України. Успіх означатиме стрибок у майбутнє, тоді як провал несе ризик залишитися у пастці перманентної нестабільності.

Позитивний результат можливий лише за умови комплексного підходу, де одночасно реалізуються структурні інституційні реформи, короткострокові «швидкі перемоги» та системна інтеграція громадян у процеси ухвалення рішень. Політична сфера потребує завершення судової та антикорупційної реформ, що може підняти рівень довіри до ключових інституцій із нинішніх 12-15 % до 30-40 % протягом найближчих трьох років. В економіці ефектом прозорих правил гри, дерегуляції та цифровізації може стати приріст ВВП на рівні 4-5 % щорічно у середньостроковій перспективі та повернення частини інвестицій, втрачених унаслідок війни (зниження на 30 % порівняно з 2021 р.). Соціальний вимір передбачає підвищення громадянської активності: за умов

реальної інклюзії та діалогу частка громадян, які вважають, що їхній голос впливає на політику, може зрости з 22 % до 40 %.

У сфері безпеки ключовим є посилення стійкості до інформаційних атак: прозорі комунікації та боротьба з корупцією у військовій сфері здатні знизити ризик внутрішньої дестабілізації. На міжнародному рівні ефективність реформ стане сигналом для партнерів: прозоре використання донорських коштів і виконання зобов'язань перед МВФ та ЄС можуть забезпечити повернення прямих іноземних інвестицій уже з 2025-2026 рр.

Отже, механізми подолання кризи довіри не лише відповідають на поточні виклики, а й формують основу для відновлення держави у післявоєнний період. Від швидкості та послідовності цих дій залежить сценарій розвитку: від проривного - із щорічним приростом ВВП 5-7 % та поступовим формуванням середнього класу, до кризового - зі стагнацією економіки та втратою міжнародної суб'єктності. Саме тому довіра має розглядатися не як абстрактна моральна категорія, а як стратегічний ресурс національної безпеки та конкурентоспроможності України у XXI столітті.

Наступним етапом дослідження є розробка дорожньої карти подолання кризи довіри. Її завданням є не лише визначити перелік необхідних реформ, а й побудувати цілісний і послідовний план дій, що поєднує тактичні «швидкі перемоги» з довготривалими інституційними трансформаціями. Така карта інтегрує інституційні зміни, демонстративні кроки боротьби з корупцією та партнерство з громадянським суспільством у єдину стратегію, яка дозволяє перетворити політичні рішення на відчутні результати. Її сенс полягає у тому, щоб вийти за межі ситуативних заходів і забезпечити стабільність розвитку, залучення інвестицій і формування нової моделі взаємодії між державою та громадянами.

Дорожня карта подолання кризи довіри:

1. Завершення судової реформи та реальна незалежність судів: Україна десятиліттями потерпає від низької довіри до судової системи: за останніми

опитуваннями, їй довіряють лише близько 12 % громадян. Це критично мало, щоб говорити про верховенство права. Без незалежних судів жоден бізнес не відчуває захищеності, а громадяни - справедливості. Тому ключовим кроком має стати проведення прозорих конкурсів, очищення суддівського корпусу та посилення ролі Вищої ради правосуддя як гаранта доброчесності.

Очікуваний ефект: поступове зростання довіри громадян до рівня 30-40 % протягом кількох років, зменшення інвестиційних ризиків, формування реального середовища верховенства права.

2. Демонстративна боротьба з корупцією: Корупція - головний фактор руйнування довіри. Особливо небезпечними є зловживання у сфері оборонних закупівель, бо вони підривають не лише економічну, а й національну безпеку. Тому притягнення до відповідальності топ-корупціонерів, у тому числі на найвищих рівнях влади, стане переломним моментом. Важливо, щоб ці кейси були не вибірковими, а системними.

Ефект: формування чіткого сигналу суспільству та міжнародним партнерам, що «правила більше не вибіркові»; посилення легітимності держави всередині країни та зростання довіри зовні.

3. Прозорість у використанні міжнародної допомоги та ресурсів відбудови: За оцінками Світового банку, потреби України на відбудову перевищують 400 млрд доларів. Це колосальні ресурси, але їх ефективність залежить від довіри. Запуск відкритого цифрового порталу, який дозволить у режимі реального часу контролювати витрати донорських коштів, може стати революційним кроком. Прозорість має бути не декларативною, а технологічно гарантованою.

Ефект: зростання довіри донорів і інвесторів, мінімізація ризиків зловживань, перетворення відбудови на драйвер економічного розвитку.

4. Податкові та регуляторні стимули для бізнесу: Український бізнес часто працює в умовах невизначеності: зміни податкових правил, тиск контролюючих органів, складність адміністрування. Це стимулює розвиток

тіньової економіки, яка сьогодні сягає понад 30 % ВВП. Вирішення проблеми можливе через спрощення податкового адміністрування, зниження перевірного тиску та стабільність законодавства.

Ефект: пожвавлення внутрішніх інвестицій, вихід бізнесу з «тіні», зростання надходжень до бюджету та підвищення довіри підприємців до держави.

5. Інституційна модернізація держслужби: Державна служба - обличчя держави у повсякденному житті громадян. Проте в Україні вона часто асоціюється з бюрократією та неефективністю. Необхідна модернізація включає професіоналізацію кадрів, прозорі конкурси, скорочення політичних впливів та перехід на сучасні управлінські стандарти.

Ефект: підвищення ефективності управління, зменшення бюрократичних бар'єрів, формування нової культури державної служби, яка працює на громадян, а не навпаки.

6. Системне партнерство з громадянським суспільством і волонтерами: Волонтерський рух став символом стійкості України у війні. У суспільстві довіра до волонтерів і громадських ініціатив значно вища, ніж до державних органів. Це свідчить про необхідність інтеграції їхніх практик у державну систему. Механізми спільного контролю за бюджетними програмами, участь у наглядових радах, прозорі публічні консультації можуть змінити культуру управління.

Ефект: підвищення легітимності рішень, зниження напруги між державою та суспільством, формування «спільної власності» на державну політику.

7. Сучасні комунікації та інтерактивний діалог із громадянами: Суспільство XXI століття потребує нових форматів комунікації. Односторонні звернення давно не працюють, особливо у воєнний час, коли інформаційна війна не менш важлива, ніж фронтова. Регулярні онлайн-звіти уряду, інтерактивні платформи для збору пропозицій, активна присутність у

соціальних мережах здатні знизити вплив дезінформації та підвищити довіру до влади.

Ефект: менше простору для маніпуляцій, зростання рівня залученості суспільства, формування культури діалогу між владою та громадянами.

8. Створення «точок довіри» через швидкі результати: Громадяни оцінюють владу не за стратегіями на десятки років, а за конкретними змінами, які відчувають сьогодні. Саме тому необхідно створювати локальні успіхи, які будуть символами змін: якісніші послуги в ЦНАПах, модернізація інфраструктури, прозорі оборонні закупівлі. Ці кроки формують ефект «позитивної хвилі», коли навіть невеликі перемоги підвищують віру у можливість системних змін.

Ефект: поступове нарощування довіри громадян до держави, створення відчуття, що «зміни можливі», підсилення політичної стабільності.

Дорожня карта подолання кризи довіри демонструє, що лише поєднання швидких і помітних результатів із системними реформами може створити нову якість взаємин між владою та суспільством. Швидкі перемоги дають громадянам відчуття змін уже сьогодні, тоді як інституційна модернізація забезпечує стійкість у майбутньому.

Кожна дія, передбачена в цій стратегії, працює на головну мету - відновлення довіри як стратегічного ресурсу. Без неї неможливо забезпечити ані ефективне відновлення економіки, ані соціальну згуртованість, ані політичну стабільність. Саме тому реалізація цієї дорожньої карти є не лише бажаною, а й життєво необхідною умовою для того, щоб Україна змогла перейти від інерційного розвитку до проривного сценарію та закласти підвалини для свого майбутнього як сильної, демократичної і конкурентної держави. Викладені вище кроки формують цілісну стратегію, де кожен елемент підсилює інший: судова реформа неможлива без боротьби з корупцією, а партнерство з громадянським суспільством не матиме ефекту без прозорих комунікацій. Щоб зробити цю логіку більш наочною, спробуємо

звести дорожню карту у структуровану таблицю. Вона показує, як конкретні дії можна трансформувати у практичні механізми з вимірюваним ефектом для суспільства, економіки та держави в цілому.

Таблиця 6

Матриця інституційних і соціальних змін

№	Дія	Конкретні кроки	Ефект
1	Завершення судової реформи та реальна незалежність судів	- Прозорі конкурси для суддів. - Очищення суддівського корпусу. - Посилення ролі Вищої ради правосуддя.	- Зростання довіри громадян з ~12 % до 30-40 %. - Зниження інвестиційних ризиків.
2	Демонстративна боротьба з корупцією	- Притягнення топ-корупціонерів до відповідальності. - Системні антикорупційні кейси у сфері оборони.	- Чіткий сигнал суспільству й донорам, що «правила більше не вибіркові». - Зміцнення легітимності держави.
3	Прозорість у використанні міжнародної допомоги та відбудови	- Запуск цифрового порталу контролю витрат. - Залучення громадянського суспільства до моніторингу.	- Зростання довіри донорів і бізнесу. - Мінімізація корупційних ризиків.
4	Податкові та регуляторні стимули для бізнесу	- Спрощення адміністрування податків. - Зменшення перевірного тиску. - Гарантії стабільності законодавства.	- Пожвавлення внутрішніх інвестицій. - Легалізація частини «тіньової економіки» (>30 % ВВП).
5	Інституційна модернізація держслужби	- Прозорі конкурси. - Професіоналізація кадрів. - Обмеження політичного впливу.	- Зростання ефективності управління. - Зменшення бюрократії.
6	Системне партнерство з громадянським суспільством і волонтерами	- Спільний контроль за бюджетними програмами. - Участь громадських рад у прийнятті рішень.	- Підвищення легітимності політики. - Інтеграція ефективних практик «знизу».
7	Сучасні комунікації та інтерактивний діалог	- Онлайн-звіти уряду. - Платформи для збору	Зменшення впливу дезінформації.

	пропозицій. - Активна присутність у соцмережах.	Зростання залученості громадян.
8	Створення «точок довіри» через швидкі результати	- Модернізація інфраструктури. - Прозорі оборонні закупівлі. - Якісніші послуги в ЦНАПах. Демонстрація реальних змін «тут і зараз». Формування «позитивної хвилі» довіри.

Систематизація дорожньої карти у вигляді таблиці демонструє, що відновлення довіри не може ґрунтуватися на окремих кроках чи символічних жестах. Кожна дія - від судової реформи до створення «точок довіри» - є лише частиною більшої архітектури, яка працює тоді, коли всі елементи взаємопов'язані та послідовні. Таблиця показує, що ефект від реалізації цих кроків є вимірюваним: він відчутний і для громадян, і для бізнесу, і для міжнародних партнерів.

Головний висновок полягає у тому, що довіра - це не абстрактне поняття, а конкретний стратегічний ресурс. Якщо його відновити через комплекс дій, Україна отримає не лише політичну стабільність, а й економічне зростання, соціальну згуртованість і міцніший міжнародний авторитет.

Висновки

Криза довіри в Україні - це не ситуативне явище, а системний виклик, що формувався десятиліттями й досяг піку у воєнних умовах. Вона одночасно є наслідком радянської спадщини, інституційної слабкості та сучасних викликів війни. Довіра в цьому контексті виступає не емоційною категорією, а стратегічним ресурсом, від якого залежить стабільність політичної системи, ефективність економічних реформ, соціальна згуртованість і міжнародна суб'єктність держави.

Аналіз показує, що без відновлення довіри будь-які реформи залишатимуться на рівні декларацій, економіка - у стані стагнації, а суспільство - у полоні апатії та розчарування. Натомість її відновлення здатне

стати «точкою біфуркації», яка переведе Україну від інерційного сценарію розвитку до проривного. Прозорі інститути, боротьба з корупцією, партнерство з громадянським суспільством, сучасні комунікації та швидкі перемоги у сфері реформ - це не просто набір кроків, а архітектура нового суспільного договору.

У глобальному контексті довіра визначатиме і позиції України на міжнародній арені. Донори та інвестори вкладають ресурси лише туди, де є прозорість і передбачуваність. Якщо Україна зможе продемонструвати ефективне використання допомоги, системні реформи та реальну підзвітність, вона не лише отримає підтримку, а й стане прикладом трансформації для інших країн регіону.

Фінальний меседж полягає у тому, що відновлення довіри є питанням не іміджу, а виживання. У XXI столітті довіра - це така ж зброя, як сучасні танки чи дрони, і такий самий капітал, як міжнародні інвестиції. Лише спираючись на неї, Україна зможе не просто вистояти у війні, а й побудувати державу, здатну на справжній прорив у післявоєнному світі.

Наукова новизна. Вперше довіра розглядається як стратегічний економічний ресурс у воєнний та післявоєнний період. Запропоновано сценарне моделювання та розроблено дорожню карту реформ, що інтегрує «швидкі перемоги» та інституційні трансформації.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані державними органами для формування політики відновлення, міжнародними донорами для оцінки прозорості допомоги, бізнесом - для розробки інвестиційних стратегій у післявоєнний період.

Список використаних джерел

1. World Bank. Ukraine Economic Update – Spring 2024. Washington, DC: World Bank, 2024.

2. European Business Association. Investment Climate in Ukraine 2023. Kyiv: EBA, 2023.
3. Київський міжнародний інститут соціології (КМІС). Рівень довіри до суспільних інституцій: опитування 2023–2024 рр. Київ, 2024.
4. Центр Разумкова. Довіра до соціальних інститутів та політичних партій в Україні: результати опитування. Київ, 2023.
5. Rating Group. Суспільно-політичні настрої населення України: лютий 2024 р. Київ, 2024.
6. World Bank, European Commission, United Nations. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4). Washington/Brussels/Geneva, 2024.
7. Fukuyama, F. Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity. New York: Free Press, 1995.
8. Putnam, R. Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. New York: Simon & Schuster, 2000.
9. North, D. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
10. Rothstein, B., Uslaner, E. All for All: Equality, Corruption, and Social Trust. World Politics, 58(1), 2005, pp. 41–72.
11. Hardin, R. Trust and Trustworthiness. New York: Russell Sage Foundation, 2002.
12. Олійник, А. Соціальний капітал і довіра в умовах пострадянських трансформацій. Київ: НаУКМА, 2012.
13. Якубова, Л. Довіра та недовіра в українському суспільстві: соціологічний аналіз. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019.
14. Фонд «Демократичні ініціативи». Громадська думка щодо судової реформи та довіри до судової системи. Київ, 2024.
15. International Organization for Migration (IOM). Ukraine Displacement Report 2023–2024. Geneva: IOM, 2024.

16. Національний банк України (НБУ). Основні тенденції банківського сектору України у 2023–2024 рр. Київ: НБУ, 2024.
17. Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. Російські дезінформаційні операції проти України: аналітичний звіт 2024. Київ, 2024.
18. International Monetary Fund (IMF). Ukraine: Staff Report for the 2024 Article IV Consultation and Program Review. Washington, DC: IMF, 2024.